

export-termelés nélkül megrendülne a gazdaságuk. Amerikának csak arra kell vigyáznia, hogy vonzó maradjon. Vonzó pedig akkor marad, ha (1) fenntartja a gazdasági növekedés látszatát, (2) stabil társadalmi berendezkedése van, és (3) megőrzi technológiai fölényét. Az első pontot rugalmas kamatpolitikával és „statistikai műveletekkel” teljesíti, a másodikat azzal, hogy háborúsnak nevezhető katonai költségvetésével megoldja a foglalkoztatást – ezzel azokat is megrettentve, akiket vonzereje nem csábít –, a harmadik pontot pedig kutatási és fejlesztési (K+F) beruházásokkal, valamint a híres-hírhedt „agyelszívással” pipálja ki. Matolcsy véleménye szerint ez utóbbi hatalomtechnikai módszer ad Amerikának behozhatatlan előnyt a versenytársakkal szemben.

Bár Amerika eltökélten küzd kivívott első helyének megtartásáért, és nem riad vissza attól, hogy helyzeti előnyével visszaéljen – sportnyelven szólva nem érdemelné meg a *fair play* minősítést –, a világ országainak pénzügyi-hatalmi behálózása során mégis ügyel az ő érdekeikre is. Matolcsy szerint Amerika egy olyan fenntartható globális rendszerben gondolkodik, amit csak ő tud működtetni. Amíg nincs alternatíva, addig az Európai Uniónak és Magyarországnak érdeke, hogy támogassa ezt az aszimmetrikus rendet. Mindazonáltal felhívhatja Amerika figyelmét arra, hogy az égető globá-

lis problémák – mint a természet kiablása vagy a szegénység – nem oldódnak meg az ő tevékeny részvétele nélkül.

FODOR MIKLÓS

(Válasz Könyvkiadó, Budapest, 2004,
357 oldal, 2390 Ft)

ROGER SCRUTON:

Anglia, egy eltűnő ideál

A búsongásban, e sajátosan magyar szellemi formagyakorlatban az a legszomorúbb, hogy mikor a történelmi (bal)sorsunk feletti merengés szolgáltatja fűtőanyagát, akkor a bús lakodó elme hajlamos sosemvolt aranykorokat vizionálni, vagy ott is ármányt, mételet szimatol, ahol egyáltalán nem kellene. Mindezt csak azért említem meg, mert a neves angol filozófus könyvét olvasva mármár azt éreztem, a „nálunk szerencsésebb nemzetek” képviselőinek még az elvesztett dicsőség feletti bánkódása sem oly komor.

Scruton ugyanis elégiát írt a hajdanvolt dicső Anglia eszményéről (a mű eredeti címe: *England. An Elegy*); olyan könyvet, amelynek szerzője egyszerre jött temetni és dicsérni a kódös Albiont. Az elégia pedig az irodalom patikájában inkább gyógyír, mint méreg, bár a könyv végére mintha ez utóbbi öntené el

szerzőnket. De addig a vágyakozó visszaemlékezése a terep. És Scruton hiába ismeri az ideál kevésbé vonzó oldalait, művében az emlékezés megszépít, a távolság pedig megbékít a hibákkal is. Adódhat rögtön a kérdés, hogy mégis mi tartozik mindebből a magyar olvasóra, mi okból bizonyulhat nyereséges vállalkozásnak, ha a szerzővel együtt keresi a választ arra a kérdésre, „mi volt hát Anglia?”

Válaszként mindenekelőtt olvasmányos és élvezetes összefoglalást kapunk az angol történelmet, oktatást, kultúrát vagy éppen az angol jogot illetően, ráadásul mindezt egy kiváló tollú, az angolszász esszéírás legszebb hagyományait továbbvivő gondolkodó tálalásában. Aki mindközben megajándékozza olvasóit tagadhatatlanul konzervatív alapállását tükröző gondolataival többek között a társadalom működéséről (mely „nem az élők által megkötött szerződés, hanem az egymást követő nemzedékek közös vállalkozása”), a vallás és a nemzetek erkölcséről, vagy éppen táj és ember viszonyáról.

A könyv hangvétele rendkívül személyes, s ez kétségkívül közelebb hozza az olvasóhoz a szerző elméleti fejtegetéseit. Scruton saját benyomásait, emlékeit is felhasználja annak érdekében, hogy egy-egy nagyobb gondolatkísérletét élettel telivé tegye, s e töredékes „életregény” morzsái valóban ízle-

tesebbé, fogyaszthatóbbá teszik a szöveget.

Nehéz lenne tagadni, hogy a modern kor egyik vezérlő eszméje éppen az angol *gentleman-eszmény* volt, mely nemcsak a hétköznapi élethelyzetek minőségét, hanem a politika- és diplomáciatörténet arculatát is jelentősen meghatározta egy ideig, ahogy az angománia, az angol civilizáció értékeinek elfogadása is sokak számára volt vezéreszme, aminek nyomai helyenként talán még ma is kirajzolódnak. E könyvben az olvasó éppúgy találkozhat az angolokról szóló vaskos közhelyek magyarázatával, mint a jellegzetesen angol szokások és jellemvonások kultúrtörténetével, vagy éppen az angol nyelv „filozofikus” igényű elemzésével; de általában véve tanulságos e kötetet forgatni, hiszen értékes megállapításokra bukkanunk lapjain a nemzeti emlékezet természetéről, a nemzeti kultúráról, s e téren nem árt néha a távolabbi „szomszéd” tapasztalatait is bekebelezni és megemészteni. Nagy szavak: példát venni akár! Mert bár Scruton el is siratja az ő szeretett Angliáját, azért a vállaltan egyoldalú összkép, amely az ország félmúltjáról kirajzolódik, nos, az egy szóval: lenyűgöző!

Anglia, az otthon – így jellemzi legtömörebben Scruton elégikus sóhajával szeretett „Árkádiáját”, s mintha valóban egy (ott)hontalanná vált keserúsége öntené el, mikor a könyv utolsó fejezetében az ideál el-

tűnésének okait, okozóit keresi. E fejezetet leszámítva könyve egységes és hasznos olvasmány. A magyar olvasónak felkínálkozó legfőbb tanulság pedig talán a kötet következő mondataiban ragadható meg: „A nemzeti karakter nem a durva, anyagi dolgokban, hanem ott mutatkozik meg, ahol az ember önmagára lehet, s megpróbál azzá válni, amivé igazán szeretne: az oktatás, az igazságszolgáltatás, a vallás és a szabadidő intézményeiben. Ezekben a szférákban az eszmények igenis számítanak.”

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(Fordította Csaba Ferenc, Typotex Kiadó, Budapest, 2004, 203 oldal, 2200 Ft)

MARK MAZOWER:

A Balkán

Bevallom, kissé félve vettem kézbe ezt a kötetet. Félttem, vajon mit kezd a szerző kétszáz oldalon azzal a bonyolult történelmi-politikai problémahalmazzal, amit összefoglaló néven Balkánként szoktunk emlegetni. Ez a félelem csak fokozódott, amikor megláttam, hogy kronológiáját Bizánc Kr. u. 330-ban történt megalapításával kezdi, amiből arra a – mint kiderült, téves – következtetésre jutottam, hogy 1700 év történéseit akarja zanzásítani...

Kellemesen csalódtam. A szerző a 18. század előtti történelmi kérdésekkel valójában csak jelzésszerűen foglalkozik; alapproblémája a nemzetivé válás és a nemzeti politika jellege a Balkánhoz sorolt államokban.

Mazower munkájához alapos áttekintő irodalmat, valamint – és ez módszertanilag ha nem is unikum, de idehaza ilyen mértékben, ilyen kontextusban újdonságszámba megy – útleírásokat használ. Persze nemcsak kedvtelésből utazgató előkelő hölgyek és uracsok szövegeit, hanem diplomaták és politikusok útleírásait is. Ez utóbbi manapság a történelmi kutatás egyre fontosabb forrása, hiszen egy éles szemű, a vidéket jól ismerő szemlélő olyan összefüggéseket is felfedezhet, amelyeket az elemző történész esetleg nehezen hámoz ki politikatörténelmi forrásaiból.

Mazower tulajdonképpen nem történelemkönyvet ír, hanem inkább egy jelenséget akar megérteni, és persze a legutóbbi balkáni háborút. No, itt kezdődnek a problémák...

Szerzőnket az Oszmán Birodalom felbomlásának és a balkáni nemzeti ellentétek felszínre bukkanásának története izgatja, és talán olyasmit is belelát a vizsgált korszakba, ami nem valóságos. Hiszen mégsem kellene egyfajta multikulturális paradicsomként láttatni azt az államalakulatot, ahol a vallási, felekezeti és etnikai különbségek szinte feloldódni látszottak. Ebből az aspektusból persze is-